

TARTUFFE

AV MOLIÈRE

/BEDRAGAREN

PREMIÄR PÅ HIPP 24 SEPTEMBER 2005

INSPIRATIONSMATERIAL

Det här är ett inspirationsmaterial som du kan använda i undervisningen inför eller efter teaterbesöket. Vi hoppas att det kan hjälpa dig i arbetet med att hitta olika öppningar till diskussioner om föreställningen.

INNEHÅLL

1. HANDLING

2. MOLIÈRE

3 ARTIKEL: TARTUFFE – EN FÖRBJUDEN KOMEDI

4. ARTIKEL: ANDLIGT SÖKANDE OCH KONSUMTIONSKULTUR

5. ATT BLI BEDRAGEN

6. INVANDRARE SOM STEREOTYPER

1. HANDLING

Orgon och hans familj lever ett mycket gott liv. Men mitt i välståndet har något tappats bort. Själsfriden och harmonin har ersatts av stress, 50-årskris och andlig tomhet. Då dyker Tartuffe upp – en man från ett annat land och en annan kultur. Han lyckas tränga in i den självgoda borgerliga idyllen och tar chansen att byta sitt hemlands fattigdom mot det nya landets rikedom.

För Orgon är Tartuffe Helaren med stort H, en själens ledare som bär med sig visdom och andlighet. En man som praktiserar allt från zonerapi och yoga till healing. Orgon tar emot Tartuffe med öppna armar och erbjuder honom allt som det välmående hemmet har att bjuda. Tartuffe tar i sin tur gladeligen för sig av både mat, husrum, pengar och husets unga fru.

2. MOLIÈRE

Molière hette egentligen Jean Baptiste Poquelin och var fransk dramatiker, teaterdirektör och skådespelare. Han föddes i Paris 1622 och utbildade sig till advokat, men övergav sin juridiska karriär för att bli skådespelare. 1643 bildade han teatergruppen Illustre Théâtre och antog artistnamnet Molière. Han skrev en rad odödliga komedier som t ex *Tartuffe*, *Don Juan eller Stengästen*, *Misantropen* och *Den inbillade sjuke*. Molière spelade ofta själv huvudrollen i sina pjäser.

Den inbillade sjuke blev ironiskt nog hans sista roll; han insjuknade under en föreställning och fick döende föras bort från scenen.

Molières pjäser spelas fortfarande flitigt världen över. Med avslöjande ironi driver han med företeelser i tiden och framförallt med all slags falskhet. Molière diktade hejdlöst om Paris dumdryga överklass, hyckleri och skenhelig fromhet inom kyrkan, och även om sin samtids bristfälliga läkarkår. Efter en premiär angreps han ofta från olika håll och inte sällan förbjöds hans pjäser att spelas. Som dramatiker svarade Molière för en förnyelse av komedin och många av hans karaktärer har blivit "klassiska typer".

LÄS MER

BOK Franzén, Nils-Olof, *Molière*, Stockholm 1960
Donnér, Jarl W, *Det var en gång på teatern*, Lund 1989

FILM Mnouchkine, Ariane, *Molière*, 1978

Klassiker

författare eller litterärt verk som på grund av sitt bestående värde anses förtjäna beteckningen klassisk. (NE)

3. TARTUFFE – EN FÖRBJUDEN KOMEDI

Tartuffe är en av den västerländska dramatiken mest kända och populära komedier. Den återkommer ständigt på scener över hela världen och även om handlingen kanske inte är allmänt bekant så ger titeln associationer. *Tartuffe* är en komedi, det vill säga en rolig pjäs. Så är det bara.

Men kanske har det inte alltid varit så. När pjäsen skrevs och fick sin urpremiär tolkades den istället som en farlig och provocerande pjäs. Den talade om det man inte borde tala om.

Tartuffe presenterades första gången vid en stor fest för det franska hovet 1664. Redan dagen efter premiären förbjöds alla offentliga framföranden. Förbudet utfärdades av kungen Louis XIV. Det lär dock ha varit så att kungen personligen uppskattade föreställningen men utsattes för påtryckningar från starka grupperingar, framför allt inom det andliga fältet. Detta blev starten på en fem år lång kamp för Molière.

Efter en mängd brev och inlagor till kungen gjorde Molière 1667 ett nytt försök att spela *Tartuffe*, men resultatet blev bara att pjäsen totalförbjöds. Nu gällde förbudet också läsning av stycket. Först 1669 hävdes förbudet och Molière fick en välförtjänt framgång.

Vad är då en komedi? En definition innebär helt enkelt att historien slutar lyckligt. Vad som händer under handlingens gång har ingen betydelse för genrebestämningen. Ett klassiskt exempel är Dantes versberättelse *Den gudomliga komedin*. Den berättelsen är knappast fylld av snubbel och lustiga situationer, men den slutar lyckligt, alltså är det en komedi. I vår tid är den definitionen bortglömd, genregränserna har dessutom lösts upp, vilket gör det svårt att använda begreppen i bestämd mening.

I fallet *Tartuffe* kan man kanske säga att pjäsen slutar lyckligt, men detta är också en tolkningsfråga. Frågan är för vem slutet är lyckligt och vad detta innebär för tolkningen av helheten. Vem är pjäsens bedragare? Finns det fler än en?

Man kan också påminna sig vad Lars Forssell skrivit om pjäsen: "den fasansfulla hycklaren Tartuffe – är han egentligen inte, när han blir avslöjad, en trashank som försökt svinga sig upp till samhällets tinnar på den repstege som tvinnats av det förljugna samhället självt? Han har misslyckats, viskar Molière, men andra har lyckats: Det är de segrande hycklarnas fältrop: Ve de besegrade – hycklarna!"

Stellan Larsson dramaturg på Malmö Dramatiska Teater

DISKUTERA

- Vad tror du gjorde att *Tartuffe* ansågs så farlig och provocerande när den hade premiär 1664?
- Tycker du att något är provocerande i vår version av *Tartuffe/Bedragaren*?
- Uppfattar du *Tartuffe/Bedragaren* som en komedi?

4. ANDLIGT SÖKANDE OCH KONSUMTIONSKULTUR – TVÅ MOTSATSER ELLER TVÅ SIDOR AV SAMMA MYNT?

(UTDRAG)

Sverige brukar beskrivas som ett av världens mest sekulariserade länder. Flertalet religiösa organisationer tappar medlemmar och det finns inte längre någon påbjuden eller obligatorisk religiös tradition som omfattar alla. Under andra halvan av nittonhundratalet satte många människor sin tilltro till vetenskap och välfärd, medan religiösa förklaringsmodeller uppfattades som otidsenliga och oväsentliga. Jakten på mer pengar, fler prylar och högre status användes för att fylla det tomrum som den frånvarande religionen skapat. Under åttio- och nittiotalen kunde man ana en reaktion mot denna tidsanda; allt fler människor började intressera sig för religion och andlighet och idag finns ett omfattande religiöst sökande i vårt land. /---/

Meditation, tai-chi, healing, regressionsterapi, tarotläsning och aura-analys är några exempel på tekniker och terapier som bjuds ut på den religiösa marknaden idag. /---/ Fokuseringen på terapier och tekniker illustrerar människors längtan efter beröring och bekräftelse, såväl mentalt som fysiskt. Kanske kan sökandet efter religiösa upplevelser användas för att fylla den existentiella ångest som uppkommit i konsumtionskulturens skugga och religionens frånvaro? /---/

Det andliga sökandet är inte enbart en reaktion mot det konsumtionsinriktade samhället: det är också ett tydligt uttryck för detta. Böcker och föremål till hjälp för den andliga utvecklingen köps och säljs i alternativa bokhandlar och på alternativmässor. /---/

Sociologen Zygmunt Bauman menar att många människor idag uppvisar en konsumentattityd; vi försöker lösa problemen som uppkommer i våra liv genom att konsumera. Att köpa de senaste prylarna, de snyggaste kläderna eller det häftigaste köket kan därmed vara åtgärder för att fylla tomrummet i vårt inre, på samma sätt som en kurs i reikihealing kan ge den välbehövliga kick eller bekräftelse som gör att vi orkar genomleva den grå vardagen. /---/

Lena Löwendahl teol dr i religionssociologi

DISKUTERA

Lena Löwendahl anser att det andliga sökandet är en konsekvens av att vi lever i ett konsumtionssamhälle. Vad anser du? Kan du se några positiva/negativa konsekvenser av det sättet att leva?

LÄS MER

TEXT Läs hela artikeln av Lena Löwendahl på malmodramatiska.se

BOK Bauman, Zygmunt. *Arbete, konsumtion och den nya fattigdomen*, Göteborg : Daidalos, 1999

WEB Olav Hammer – religionshistorikern som studerar New Age tinyurl.com/ac2jb
New age-rörelsen och förnuftets kris tinyurl.com/dgqal

New age

(eng., 'ny tidsålder'), samlingsbenämning på en rad olika strömningar med mer eller mindre religiösa förtecken som vuxit fram under 1970-90-talen. Termen utgår från uppfattningen att vi är på väg in i en ny tidsålder, Vattumannens tidsålder, som skall präglas av kärlek, harmoni och fred. Begreppet som sådant har använts åtminstone sedan slutet av 1800-talet. /---/ (NE)

Individualism

uppfattning som ser individens frihet och oberoende som ett högsta värde. Oftast förenas individualismen med åsikten att samhället som sådant endast kan förstås och förklaras som en sammanslutning av individer, vilkas handlingar och avsikter ytterst avgör samhällsutvecklingen. (NE)

5. ATT BLI BEDRAGEN

Orgon blir bedragen både ekonomiskt och känslomässigt av Tartuffe. Han blir förförd av Tartuffes andlighet, harmoni och frid. Den ger honom en ny syn på livet. Allt materiellt blir oviktigt för Orgon, men när sanningen uppdagas och han själv inser hur naiv han varit känner han sig dum och blir mycket arg. Orgon släppte in en främling i sitt hem som stal inte bara hans ägodelar utan framförallt hans tillit.

Bedragare

person som handlar svekfullt till egen fördel eller för egen vinning. (NE)

Bedrägeri

kallas den typ av brott som begås när någon genom att vilseleda en annan person får vederbörande att agera på ett sätt som gynnar bedragaren (vanligen genom att lämna över pengar eller makt) och innebär skada för den vilseledde. I princip kan man säga att skillnaden mellan bedrägeri och stöld är graden av interaktion. (NE)

DISKUTERA

Varför faller Orgon för Tartuffe? Hur lyckas Tartuffe tränga in i den oskuldssfulla men också självgodas idyllen? Vem är störst bedragare – Orgon med smutsigt mjöl i aktieportföljen eller Tartuffe som tar chansen att byta fattigdom mot rikedom? Hur naiva är vi gentemot omvärlden?

Vad finns det för slags bedragare i vårt eget samhälle? Ett exempel är pastorn Helge Fossmo i den lilla pingstförsamlingen i Knutby som i januari 2004 blev en rikskänd bedragare och manipulatör. Läs de länkade artiklarna här nedan och diskutera hur det kan vara att bli bedragen, och vem som kan betraktas som bedragare!

LÄS MER

- TIDN** "Helge Fossmo manipulerade mig", artikel ur *Dagens Nyheter* tinyurl.com/9tbky
- "Historien om pastor Fossmo", artikel ur *Dagens Nyheter* tinyurl.com/btx2s
- "Pastorn både erkände och förnekade", artikel ur *Dagens Nyheter* tinyurl.com/bjt65

- WEB** Statistik över bedrägerier i Sverige tinyurl.com/dadp9

6. HUR FRAMSTÄLLS INVANDRARE PÅ VÅRA SCENER OCH PÅ FILMDUKEN?

Regissören Ragnar Lyth har medvetet valt att låta titelrollen spelas av en skådespelare med invandrarbakgrund. Vanligtvis ser man invandrare i roller som trevliga, sympatiska och ärliga personer. För att inte skapa en slags omvänd rasism bör den bilden nyanseras.

Sociologen Carina Tigervall har skrivit en avhandling i ämnet som heter *Folkhemsk film: Med "invandraren" i rollen som den sympatiska Andre*. Här är ett utdrag ur ett pressmeddelande på Umeå universitets hemsida.

I svensk långfilm framställs invandrare som trevligare än svenskar. Samtidigt framstår de som annorlunda. Trots att bilden av invandrare är positiv kan den, enligt Umeåforskaren Carina Tigervall, ändå förstärka traditionella rasistiska uppfattningar.

/.../

I filmer från 1970-talet är det exempelvis vanligt att invandrarkaraktern är en varm och känslig person, i kontrast mot kalla och stela svenskar. Att andra folk än det västerländska har ansetts stå närmare "det känslomässiga" är en föreställning med rötter i den västerländska kolonialismen. Även om känslsamhet i de studerade filmerna framställs som något eftersträfvansvärt och sympatiskt, riskerar dessa positiva motbilder att förstärka traditionella, och ofta rasistiska, föreställningar.

DISKUTERA

Hur tycker du man framställer invandrare på film och på våra scener? Kan du komma på någon film eller pjäs där du har reagerat på hur man framställer invandrare och svenskar? Hur upplever du rollfigurerna i *Tartuffe/Bedragaren*?

LÄS MER

WEB Läs pressmeddelandet på tinyurl.com/7jtjc

BOK Tigervall, Carina, *Folkhemsk film: Med "invandraren" i rollen som den sympatiska Andre*, Umeå 2005 (du kan också läsa den på tinyurl.com/bdox6)

